

10 (10).
SATENİK NAZAR PETROSYAN'IN ANLATTIKLARI
(1908, MUŞ, GÜMGÜM K. DOĞUMLU)

Nazar Ağa benim babamdı; zengin ve ünlü bir tüccardı ve köyün muhtarıydı. Annemin adı Sırbuhi'ydi. Biz dört erkek, iki kız kardeştik. Erkek kardeşlerimden biri savaştan önce öldü. Ağabeylerimin isimleri şöyleydi: Abgar, Turo, Giriş, Zohrap; kız kardeşimin adı ise Aregnaz'dı. İki gelinim de vardı: birinin adı Makruhi'ydi; diğërininkini ise hatırlamıyorum.

Turo vefat edince, babam gelinine dedi ki: "Burası senin evin; burda oturabilirsin."

Şehrin bir ucundan ırmak geçiyordu. Orda bir ev inşa ettik. Ağaçlar diktik. Babam kumaş tüccarıydı. Kürtler gelip ondan alışveriş yaparlardı.

Abgar ağabeyim vergi memuruydu. Turo terziydi. Giriş ise nalbanttı. Evimiz iki odalıydı. Tandır, samanlık, ahır, atların saman yiyeceğı bir yer vardı.

Evin tavanı kirişli, zemini ise ahşaptı. Ermeni mahalleleri ayırıydı. Ama Kürtlerle barış içinde yaşıyorduk.

Kışın tuzlu suyla lahana turşusu koyardık. Dolma pişirir, içliköftëyi haşlar turşuyla yerdik. Bulgur pilavı pişirir, buğdayla yoğurt çorbası yapardık. Hamur işi olarak kete pişirir, yağda pişi böreğı kızartır, şekerle yerdik. Sebze olarak fasulya, lahana pişirirdik. Ekmek hamurunu yoğurur, açardık; yastık gibi bir şey vardı, onu tandırın içine yapıştırır, onun üstünde pişirirdik. Lavaş ekmeğini 15 günde bir pişirirdik.

Yıkınmak için su ısıtırdık. Kirli su dereye akardı. Kışın odun yakardık. Duman borularla dışarı çıkarılırdı.

Yatakları yere serer, sabah yüklükte toplardık. Annem Muşe, ailesiyle Muş'tan bir bayan hoca getirtmiş ve bizim eski evimizi okula çevirmişti. 15 öğrenciydik. Yakınımızda bir Gregoryen kilisesi vardı. Aziz Karapet'e giderdik; bu bir günlük yoldu. Bayram günlerini, Paskalya'yı, Noel'i kutlardık. Kırk gün perhiz tutar; cevizli, zeytinyağı yemekler yerdik. Paskalya'da yumurta boyar, komşulara dağıtırdık. Noel'de babam tepside büyük bir hamur yoğururdu; o hamur pişirilir; babam onu keserdi. İçine herkesin, hayvanların dahi, kendi ismiyle talihi konmuş olurdu.

Çeşitli meyvelerimiz vardı: elma, armut, erik; narenciye yoktu. Kış soğuk geçer; kar yolları kapatırdı.

Turo'nun düğününü hatırlıyorum. Gelin fakir bir ailenin kızıydı; bizimkiler onu istemiyorlardı. Ağabeyim ona aşıkta. Annem kahraman bir kadındı: beni, ağabeyimin müstakbel karısını aldı, gittik amcamın evine; bir papaz getirdi; onları evlendirdi. Evlendiler.

Dayım devlet memuruydu. Ona Şükrü derlerdi. Aziz Karapet Manastırı'na giderken gece onlarda kalırdık. Annemin on çocuğu olmuş, bunlardan beşi ölmüştür. Bizde doktor yoktu; ama bir ebe vardı.

Aziz Karapet günü annem, amcalarımın karıları hep birlikte inanç ziyaretine giderdik. Beni ve amcamın kızını küçük olduğumuzdan bir heybenin içine koyarlardı. Orda bir keresinde bir tel cambazı çıktı, oynamaya başladı; telden düştü; ayağı kırıldı. Bazıları tahta ayaklar üzerinde para toplarlardı. Manastıra bitişik odalar vardı; orda kalırdık. Manastırın büyük demir kapıları vardı. Kilisenin dört tarafı duvarlarla çevrilmişti; zemini beyaz mermerlerle kaplıydı. Beyaz sakız satan kadınlar vardı. İnanç ziyaretçileri dizlerinin üzerinde kiliseye girerlerdi. Dışarı çıkarken de geri geri giderlerdi. Kilise büyüktü. Günlük ve mum yakılırdı. Dilenci yoktu. Çoğunlukla kadınlar inanç ziyaretine giderlerdi.

Partililer vardı. Ağabeylerim Daşnaktılar; iyi eğitim almışlardı; Ermenice, Fransızca bilirler, toplantılara giderlerdi. Evimizde 3-4 tane silah vardı. Bir gün ağabeylerim temizlemek üzere silahları çıkardılar. Ağabeyim kurşunu ateşe attı; fişek patladı, ağabeyimin yüzü yandı. Annem yüzüne ekşi lahana bağladı ve iyileşti. Ben Serob Paşa'nın karısı Soso Ana'yı gördüm. Matem elbisesi giymiş bizim köyümüze geldi. Levon Efendi'nin evinde kaldı.

Türklerle barış içinde yaşıyorduk. Türk jandarmalar gelip Ermeni kadınlara: "Gelin Türk askerleri için buğday temizleyin, hamur yoğurun" dediler. Annem Ermeni kadınlarını toplayıp kaymakama gitti; ben de onunlaydım. Kaymakama dedi ki: "Biz eşitiz; neden bizi hamur yoğurmaya, ekmek pişirmeye mecbur ediyorlar?"

Giriş ağabeyim nalbanttı. Atlılar gelir; atlarına nal çakardı.

Abgar ağabeyimi götürüp başka erkeklerle birlikte askere aldılar. Annem Giriş'e, "Abgar geliyor" diye telgraf çekti; ama Abgar Muş'a varamadı; Abgar'ı öldürdüklerini duyduk.

Annem ata binip Muş'a gitti. Bir-iki gün sonra Türkler gelip bütün Ermeni erkeklerini topladılar. Bir bey vardı; o bize yardım etmek istedi; ama olmadı. Babam teslim oldu; hapse gitti. Hapse girmeden babamdan elbise istedim. "Sus! şimdi zaman kötü" dedi.

Jandarmalar gelip: "Evden çıkın; yanınıza istediğinizi alın" dediler.

Elimizde ne var ne yoksa hepsini Türk komşularımıza dağıttık. Bütün Ermeniler köyün merkezinde, bahçenin içinde toplandı. Ablam saçlarını altınla örmüştü, bu zenginlere mahsus bir kuraldı. Gelinlerim altın sırmalı, mavi kadife elbiseler giymişlerdi. İri yarı bir Kürt geldi. O elbiseleri bizi kurtarması için tanıdığımız Kürde verdik. O bizi evine götürdü. Henüz bir saatlik yol gitmiştik ki, Kürtler üzerimize saldırdılar. Kadınların elbiselerini çıkardılar. Ben de donla kaldım. Ablamı bir Türk kaçırdı. Çıplaktık. Sabah kalktık. Jandarma gelip bizi götürdü. Kürt gelip bizi aldı; yeniden evine götürdü. Ablamı kaçırmışlardı; o geri geldi ve bana dedi ki: "Ben zehir içtim; ölürsem mallarımızın yerini sen biliyorsun."

Ben ve amcamın kızı suya gitmiştik. Bir de baktık ki, Kürt, ablamı yeniden alıp götürdü. Ne

yapalım? Amcamın kızını da götürdüler. Ben yalnız kaldım. Bu Kürt beni Kürt komşumuzun evine götürdü. O beni görünce şaşırđı ve dedi ki: "Sen yaşıyor musun? Komşunun evinde sizin Ermeni tanıdıklarınız Şuşan Abla ve diğeri var; Türke ekmek pişiriyorlar; onların yanına git."

Bizim evden geçtim ve ağladım. Evimizde bir Türk oturuyordu. Bana şöyle dedi: "Babanın mallarının yerini söyle." Gece patırtı gürültü oldu; Türkler kaçtı. Ruslar geldi. Biz yürüyerek Kharberd'e [Harput] gittik. Bütün köylerin Ermenileri daha önce göç etmişlerdi. Ali Efendi beni kendi evine götürdü; bana kendi kızı gibi baktı. Sonra o Türk ailesi Malatya'ya gitti. Türk öldü. Karısı beni dut unu satın almaya gönderdi. Gidip baktım: iki kız analarıyla oturmuş. Onlar beni götürüp yıkadılar; bana temiz giysiler giydirdiler. Anne ve kızları beni sevdiler. Türk annem bana baktı.

Kharberd'de Protestan rahip Yeğoyan'ın evinin önünde bir kadın gördüm. O bana : "Gel, seni öksüzler yurduna götüreyim" dedi.

- Yok gelmem, dedim, çünkü bana iyi bakıyorlar.

Evin gelini "Ahırđı süpür" diye bana emretti.

Ben de kaçmayı düşündüm.

Mütareke yapılmıştı. Bir bayan beni öksüzler yurduna götürdü. Dört yıl Kharberd öksüzler yurdunda kaldım. Bu bir Amerikan öksüzler yurduydı. Ben artık 12 yaşındaydım. Hepimiz de öksüzduk. Sabah kalkıp dua ediyor, ilahiler söylüyor, kahvaltı yapıyor, okula gidip Ermenice öğreniyorduk. Ben Gümgüm'de okula gitmişim; başladım Kitab-ı Mukaddes okumaya; ama benden büyükler okuma yazma bilmiyorlardı. Yarım gün hemşire olarak çalışıyordum: hasta yıkıyor, yemek yediriyor, yatak düzeltiyordum; günün geri kalan yarısında ise öğrenim görüyordum

1922'de Kharberd'den bizi yiyecek, yatak ve yastıklarla birlikte arabalara bindirerek Diyarbakır'a götürdüler. Bizim için odalar hazırlamışlardı. Bizi yıkadılar, bize yemek yedirdiler; sonra da trenle sırasıyla Halep'e, Beyrut'a, İstanbul'a ve Yunanistan'a götürdüler; Korint okul-yetimhanesine gittim. Doktor Hekimyan beni evlat edindi. Sonra beni Mısır'a getirdiler. Ben Mısır'da evlendim. Dini önder, Mambre Piskopos'tu. Bir gün bizi kiliseye götürmüşlerdi. Mambre Piskopos bana dedi ki: "Biliyor musun Satenik, Bir genç var; Sudan'a gitmiş. O bana 'uzun saçlı bir kız isterim' demişti. Onunla evlenmek ister misin?"

- Siz istemişseniz, o halde ben de isterim, diye cevap verdim.

Kaynanam geldi. Beni eve götürdü. Ona: "Ben öksüzüm" dedim.

Kaynanam da bana: "Ben de öksüzdüm. Biz sana hem ana hem de baba oluruz." diye cevap verdi.

Beni evlerine götürdüler. Sonra Sudan'a gittik. Oğulları demirciydi. Orda üç çocuğum oldu.

Sudan'da altı Ermeni ailesi vardı. Sonra iflas ettik; İngiliz hakimiyeti döneminde durumumuz zorlaştı.

1931'de Mısır'a geldik. Ermenistan iyidir diye propaganda yaptılar. Ben de zaten dul kalmıştım. "Pobeda" gemisiyle bizi Batum'a götürdüler. Ben ve çocuklarım Ermenistan'a gittik. Hepimiz fabrikada çalıştık. Oğlumun gözü ağrımaya başladı. Yanlış ilaç verdiler ve gözü kör oldu. Millet çok fakirdi. Kızlarım fabrikada çalışmak istemiyorlardı. İşi bıraktılar. Ben bir yetimhanede çalıştım. Yemek pişiriyordum. Oğlum körleşip öldü. Kızlarım Ermenistan'a dönüş yapmış gençlerle evlendiler. Şimdi Amerika'da çok iyiyiz. Çocuklarımın yanındayım.

Tanrı şehitlerimin ruhlarını aydınlatsın, diye hep dua ediyorum. Tanrı'ya inanıyorum; bütün dünya için dua ediyorum. İncil diyor ki: "Düşmanından nefret etme." İsa dedi ki: "Arayın; bulacaksınız."